

הכשל הצבאי במערב: החזקים חושבים כחלשים. החלשים חושבים כחזקים

written by ד"ר אל"מ במיל' חנן שי | 13.05.2026

זוהי אולי השאלה האסטרטגית החשובה ביותר: כיצד ייתכן שלאחר ריכוז סד"כ מערבי עצום ופגיעות חסרות תקדים ביכולותיה של איראן, עדיין אין סימנים ברורים לכניעה איראנית לתנאי ארצות הברית.

כדי להבין זאת, צריך לחזור שלושה עשורים לאחור [1] אל המהפכה הרעיונית ששינתה בהדרגה את צה"ל ואת הצבא האמריקני: המעבר מצבאות הכרעה לצבאות גריעה.

במשך כמעט מאתיים שנה התבססה המחשבה הצבאית המערבית על הנחת יסוד פשוטה: מלחמה נועדה להכריע.

כך היה אצל נפוליאון, אצל קלאוזביץ ואצל ז'ומיני. למרות ההבדלים ביניהם, כולם חתרו לאותה מטרה: זיהוי מבנה האויב, איתור מרכז הכובד שלו, ריכוז מאמץ נגד נכסיו החיוניים והכרעתו במהירות כדי להפוך ניצחון צבאי לניצחון מדיני.

אלא שבשנות ה-90, על רקע המאבק בטרור הפלסטיני, צמחה בתוך צה"ל קבוצת חשיבה קטנה אך בעלת השפעה עצומה. זו לא הייתה עוד קבוצת אנשי צבא קלאסיים, אלא חבורה אינטלקטואלית בעלת זיקה לפוסט-מודרניזם ולפילוסופיה הפוסט-סטרוקטורליסטית הצרפתית. היא לא חיפשה תשובות אצל קלאוזביץ אלא אצל ז'יל דלז ופליקס גואטרי.

בספרם "אלף רמות" הציגו השניים את רעיון "מכונת המלחמה": תפיסה שלפיה המלחמה איננה עוד מכשיר של המדינה, אלא תנועה נוודית חסרת מרכז. האויב איננו מבנה סדור אלא "ריזום": רשת מתפשטת של מופעים מקומיים, כמו עשבים בשדה. במקום עץ בעל שורשים וגזע [2] עשבים.

מכאן גם השתנתה תפיסת המלחמה עצמה. במקום הכרעה [2] גריעה. במקום שבירת המבנה [2] שחיקה מתמשכת. במקום ניצחון ברור [2] ניהול אינסופי של סיכונים ואיומים.

בהדרגה הצליחה קבוצת החשיבה הזאת לשכנע את פיקוד צה"ל כי המלחמה הקלאסית מתה. במקומה הופיעו מושגים כמו "עיצוב מערכת", "אפקטים", "מרחב חלק" ו"הליכה דרך קירות" [2] ובעיקר מעבר מתפיסת הכרעה מהירה לתפיסת גריעה חסרת גבולות זמן.

הבעיה הייתה כפולה. ראשית, התיאוריה עצמה הייתה מופרכת. היא נולדה כפילוסופיה אנטי-מדינתית ואנטי-היררכית ולא כתורת מלחמה מעשית.

ושנית, ואולי חמור יותר, מול קבוצת החשיבה הפוסט-מודרניסטית לא הועמדה קבוצה

קלאוזביציאנית מקבילה. לא התקיים ויכוח יסוד אמיתי. איש כמעט לא קם לומר שחמאס, חיזבאללה ואיראן אינם "עשבים". אלה מבנים צבאיים-מדינתיים סדורים: עם פיקוד מרכזי, מרכזי כובד, מערכים לוגיסטיים ותפיסה מדינית ברורה.

בקיזור: הם עצים. אבל צה"ל החל לראות בהם עשבים.

מלחמת לבנון השנייה הייתה הרגע שבו המציאות פגשה את התיאוריה. צה"ל, שאימץ רשמית את תפיסת ההפעלה החדשה, נלחם כאילו חיזבאללה הוא רשת מבוזרת שיש לגרוע באמצעות אפקטים תודעתיים ולא מבנה צבאי שיש להכריעו.

מרכז הכובד של המלחמה הוסט מן התמרון היבשתי אל האש מנגד. השגת "אפקטים תודעתיים" הוטלה בעיקר על חיל האוויר. ההנחה הייתה כי באמצעות תקיפות מדויקות, פגיעה בתשתיות ולחץ פסיכולוגי ניתן יהיה להביא את חיזבאללה לשינוי התנהגות בלי מהלך יבשתי רחב של הכרעה.

הכוח המתמרון היבשתי הפך למאמץ משני, שפעל באופן מפוצל וללא מאמץ הכרעה סדור כפי שניתן היה לראות שוב ברצועה ובלבנון לאחר 7 באוקטובר.

אלא שבאותן שנים נשחקה מאוד גם כשירותו של צה"ל כצבא יבשה מכריע. במשך שנים של ביטחון שוטף וניהול סבבים נחלשו יכולות התמרון, מקצועות הקרב המשולב וחשיבת ההכרעה התחבולנית.

כך נוצר פרדוקס מסוכן: דווקא בשעה שחיזבאללה וחמאס הלכו ונבנו כצבאות סדורים [1] בעלי מערכי אש, כוחות מתמרנים ותפיסת הגנה [2] צה"ל התרחק מתפיסת המלחמה שנועדה להתמודד עם אויב כזה. התוצאה הייתה קטסטרופה אסטרטגית.

ובאופן כמעט בלתי נתפס, דווקא לאחר כישלון 2006, יצאה אותה קבוצת חשיבה ישראלית אל הצבא האמריקני. על פי פרסומים גלויים, דרך מוסדות תכנון וקורסים בכירים היא תרמה להחדרת תפיסות "Design" ו-"Systemic Operational Design" גם לצבא האמריקני.

האמריקנים, שנקלעו למבוי סתום בעיראק ובאפגניסטן, חיפשו דרך להשתחרר מן החשיבה הליניארית שעליה גדלו ומצאו תשובה דווקא בפילוסופיה הפוסט-מודרנית. כך החל גם הצבא האמריקני לעבור בהדרגה מצבא הכרעה לצבא גריעה.

ואז הגיע 7 באוקטובר.

תפיסת הביטחון המקורית של ישראל הייתה פשוטה: מדינה קטנה אינה יכולה להרשות לעצמה צבאות אויב חזקים על גבולותיה. לכן עליה להסיר איומים מחוץ לגדר במהירות ובהכרעה.

אבל צה"ל, שהוסב לצבא גריעה, איבד בהדרגה את היכולת הזאת. במשך שנים הוא גרע, שחק,

ניהל סבבים וטיפל ב"עשבים" אבל לא עקר את השורשים. וכך צמחו סביב ישראל מפלצות צבאיות.

7 באוקטובר לא היה רק כשל מבצעי-פיקודי. הוא היה רגע ההתנגשות בין שתי תפיסות מלחמה: אויבים שבאו להכריע מול צבא שהיה בכוננות לגרוע. המערכה מול איראן חושפת אולי יותר מכל את עומק השינוי הזה.

לכאורה מדובר במערכה אדירה: תקיפות מדויקות, מודיעין מתקדם, חדירות מבצעיות ופגיעה במערכי גרעין, בליסטיקה ופרוקסיז. אבל מאחורי עוצמת האש מסתתרת שאלה פשוטה: מהי בכלל מטרת המלחמה?

אם בוחנים את דפוס הפעולה בפועל, מתברר שהיעד איננו הכרעה אלא גריעה מקסימלית של ה"ריזום" האיראני: גריעת יכולות גרעין, בליסטיקה, פרוקסיז, תשתיות, מדענים, מפקדים ומנהיגים.

כלומר: לא שבירת המבנה המדינתי-צבאי האיראני אלא החלשתו המתמשכת.

אלא שגריעה, מעצם טבעה, איננה יכולה להביא להכרעה, בוודאי לא בזמן מדיני סביר ובלי לגרום נזקים כלכליים ופוליטיים כבדים לצד התוקף עצמו. גריעה היא פעולה טקטית מתמשכת; הכרעה היא תוצאה אסטרטגית. גם כאשר הגריעה מייצרת הישגים מבצעיים מרשימים, היא פועלת נגד מופעי הכוח ולא נגד עצם יכולתו של המבנה להתחדש.

והבעיה חמורה שבעתיים כאשר הגריעה מתבצעת כמעט כולה בירי מנגד. בלי תמרון יבשתי, בלי השתלטות על שטח ובלי פירוק מערכתי מבפנים קשה לדעת אילו יכולות שרדו, מה הוסתר וכיצד למנוע את צמיחת האיום מחדש. הירי מנגד מסוגל לגרוע. הוא מתקשה להכריע.

מפני שהכרעה איננה רק השמדת יכולות. הכרעה היא יצירת מצב שבו האויב מבין שאין עוד טעם להמשיך להילחם ולכן הוא נכנע לתנאי המנצח.

אבל איראן לא הוכרעה. היא נפגעה. היא נגרעה. ייתכן שאפילו קשות מאוד. אך המבנה המדינתי-צבאי שלה לא קרס. ולכן נשאלת השאלה המתבקשת: מדוע שאיראן תיכנע לתנאיה של ארצות הברית? מנקודת מבטה, עצם הישרדותה היא כבר הישג אסטרטגי.

והרי למערב עדיין יש עוצמה אדירה. סביב איראן רוכז סד"כ צבאי עצום: נושאות מטוסים, מפציצים אסטרטגיים, מודיעין, עליונות אווירית, סייבר ואש מדויקת. המערב עדיין יודע להכות.

אבל עם "מכונת המלחמה" של דלוז וגואטרי ובלי "על המלחמה" של קלאוזביץ ² הוא מתקשה לגרום לאויב להיכנע בתנאיו.

הוא יודע להשמיד יכולות אך מתקשה לשבור רצון מדינתי. ולכן הוא יודע לפתוח מלחמות אך

מתקשה לסיים אותן בתנאי המנצח.

האירוניה ההיסטורית המוחצת של עידן זה היא שדלז וגואטרי כתבו את "מכונת המלחמה" כתיאוריה של החלשים [?] כוחות נוודים ולא-מדינתיים המתנגדים למדינה החזקה.

אלא שבפועל קרה ההפך: המדינות החזקות [?] ישראל ואמריקה [?] אימצו את תיאוריית החלשים.

ואילו אויביהן [?] חמאס, חיזבאללה ואיראן [?] אימצו דווקא את תיאוריית החזקים: הכרעה, מרכזי כובד, דיאלקטיקה של התקפה והגנה וזיהוי מדויק של נקודות התורפה של האויב.

החזקים חשבו כחלשים. החלשים חשבו כחזקים.

וכאשר איראן שמרה את מיצר הורמוז כתחבולת מתקפת-נגד אסטרטגית הממתינה לרגע הנכון היא הוכיחה שהיא הבינה את קלאוזביץ טוב יותר מהצבא שבא להכניעה מבלי להכריעה.

זו אינה רק ביקורת צבאית-דוקטרינרית. זוהי תצפית על תהפוכת ציוויליזציה: המערב זנח בהדרגה, מתוך תהליך חשיבה פוסט-מודרני פגום מיסודו, את כלי ההכרעה והניצחון שבנה במשך מאתיים שנה מבלי להבין כי בכך ויתרה מעצמת-העל הדמוקרטית על עצם היכולת לסיים מלחמות נגד ארגוני טרור זעירים ומדינות החסות שלהם בניצחון מכריע.

במובן ציוויליזציוני, ניצחון ה"נוודות" על המדינה [?] כפי שייחלו הוגי "מכונת המלחמה" [?] איננו עוד מטאפורה פילוסופית. הוא כבר מציאות אסטרטגית.

פורסם במקור ראשון, בתאריך 12 במאי 2026.

*הדעות המובעות בפרסומי מכון משגב הן על דעת המחברים בלבד.